

توحیدمحوری در بلايا تحليل شیوه مواجهه مقام معظم رهبری با پدیده کرونا

دکتر محمدهادی منصوری

این ایام، جهان با پدیده شومی به نام کرونا (کووید ۱۹) مواجه است. ایران نیز از کشورهایی است که دچار این چالش گردیده است. رهبران جهان در مواجهه با آن گفتار و رفتار متفاوت داشته‌اند. در این میان بررسی شیوه مواجهه مقام معظم رهبری بر پایه آموزه‌های اسلامی، از ابعاد گونه‌گون می‌تواند برای جامعه راه‌گشا باشد. از مجموعه بیانات و رفتارهای معظم له از زمان اعلام رسمی شیوع کرونا در ایران تاکنون می‌توان دانست، شیوه مواجهه ایشان متکی بر شاخصه‌های اسوه حسنه‌ای است که قرآن کریم برای مسلمانان ترسیم و آنان را به تأسی به آن فراخوانده است.

یکی از شیوه‌های تربیتی قرآن کریم، شیوه اسوه‌سازی و معرفی الگو برای جامعه بشری است. در هندسه آیات قرآن کریم، رهبران الهی همواره الگوهای ممتازی برای بشریت بوده‌اند. از این رو پیامبرانی همچون حضرت ابراهیم (ع) و حضرت محمد (ص) به عنوان اسوه معرفی شده‌اند.^۱ خدای سبحان می‌فرماید: «قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ... رَبَّنَا عَلَيْنِكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنبَأْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ* رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَ اغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ* لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَ مَنْ يُتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ*»^۲. بر پایه این آیات علاوه بر حضرت ابراهیم (ع)، پیروان راستین ایشان که در عرصه اعتقاد و رفتار از ایشان تبعیت می‌نمایند، به عنوان «اسوه حسنه» معرفی شده‌اند.

بر اساس آیات یاد شده می‌توان به شاخصه‌های اسوه حسنه همچون «توکل بر خدا، توبه، دعا و معادباوری» دست یافت. اسوه حسنه همواره دارای اطمینان قلب و آرامش درونی است.

محور مشترک همه این شاخصه‌ها که ریشه اصلی و خاستگاه همه خوبی‌هاست، اعتقاد راسخ به توحید خدای سبحان است. بنابراین می‌توان گفت مهم‌ترین ویژگی کسانی که به عنوان اسوه حسنه برای اهل ایمان معرفی شده‌اند، توحید محوری است که در عرصه نگرش، گرایش و رفتار تأثیرگذار است.

یکی از بسترهای مهمی که نقش اسوه در آن بیشتر نمود و بروز دارد و پیروی از اسوه در آن بیش از سایر موارد بایسته است، سختی‌هایی است که در برهه‌هایی از زندگی اجتماعی انسان‌ها در زمینه اعتقادی، اقتصادی، اخلاقی، امنیتی و... پدید می‌آید. از ویژگی‌های بارز مقام معظم رهبری در مواجهه با مشکلات، تأسی به اسوه حسنه است.

توحیدمحوری، در شیوه مواجهه با کرونا

چنانچه بیان شد توحید محوری، وجه اشتراک همه شاخصه‌های اسوه حسنه است. بر این پایه، هر آنچه در جهان رخ می‌نماید همه در نظام احسن حضرت حق تحقق می‌یابد و از آن خارج نیست. با این نگاه، در شیوه مواجهه مقام معظم رهبری با کرونا می‌توان به مصادیقی از توحید محوری به شرح ذیل دست یافت:

۱. مصداق ابتلاء دانستن کرونا

مسأله شرور یکی از مسائلی است که فلاسفه و اندیشمندان درباره آن دیدگاه‌های مختلفی ارائه کرده‌اند.

اینکه کرونا از لحاظ فلسفی جزو شرور است یا نه بحثی است که در جای دیگری باید تحلیل شود اما بر پایه اعتقادات اسلامی، یک مسلمان همواره خویش را در معرض ابتلائی می‌داند که زمینه‌ساز رشد و سعادت ابدی اوست. خدای سبحان بر خیال عافیت‌طلبی در سایه ایمان لفظی این‌گونه خط بطلان کشیده است: «أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ؛ آیا مردم پنداشتند، همین که بگویند: «ایمان آوردیم» رها می‌شوند در حالی که آنان آزمایش نمی‌شوند؟!»^۳.

کلمه «فتنه» به معنای آزمایش است.^۴ یکی از سنت‌های الهی سنت آزمایش است. خدای سبحان در سوره بقره مصادیقی از ابتلاء را بیان فرموده است. مقام معظم رهبری با استناد به این آیه می‌فرماید: «این [بیماری] مصداق آیه شریفه «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ» است که هم با خودش خوف می‌آورد و عده‌ای واقعاً می‌ترسند، هم مسئله مشکل اقتصادی را به وجود می‌آورد، هم نقص اموال و انفس و ثمرات را همراه دارد؛ لکن در ادامه می‌فرماید: «وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ»؛ اینجا هم صبر لازم است. صبر در اینجا یعنی کار درست و عاقلانه انجام دادن»^۵.

چنانکه ابتلائات الهی فرصتی است برای نیل به مقام صابران، پدیده کرونا نیز با همه سختی‌هایی که برای جامعه ایجاد نموده، فرصتی برای قدرتمند شدن و تعالی ملت است. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «این [مسأله کرونا] یک آزمون دشوار بود... غلبه بر دشواری‌ها و عبور از دشواری‌ها با روحیه، این خود موجب قدرتمند شدن یک ملت است. یک ملت با راحت‌طلبی و رفاه‌جویی محض نخواهد [توانست] به جایی برسد؛ مواجهه با مشکلات و حفظ روحیه خود در مقابله با مشکلات و غلبه بر مشکلات - که ان شاء الله این غلبه را ملت ایران کرده است و بعد از این هم خواهد کرد- است که به ملت‌ها اقتدار و اعتبار می‌دهد»^۶.

۲. مسبب‌الاسباب دانستن خدا در مواجهه با کرونا

یکی از مصادیق توحید محوری در مواجهه با کرونا این است که انسان مؤمن، در همه امور خدا را مسبب‌الاسباب می‌داند و نتیجه و اثر به کارگیری اسباب را در پرتو عنایات حضرت حق معنا می‌نماید. از آنجا که در عصر کنونی پیشرفت‌های خوب و قابل توجهی در علوم پزشکی و مسائل بهداشتی در جهان رخ نموده است اما همواره از آفت‌های چنین پیشرفت‌هایی، فراموش نمودن نقش خدای سبحان در پدیداری آنهاست. مقام معظم رهبری در پندی حکیمانه، با اشاره به این مهم فرموده‌اند: «همه ابزارهای عالم وسایل الهی هستند. او مسبب‌الاسباب است؛ با این اسباب باید کار کنیم، از این اسباب استفاده کنیم، اما نتیجه و اثر را از خدای متعال بخواهیم»^۷.

این مهم برخاسته از تعالیم اهل بیت (ع) است؛ چنانکه امام سجاد(ع) خدا را چنین معرفی فرموده است: «ذَلَّتْ لِقَدْرَتِكَ الصَّعَابُ وَ تَسَبَّبَتْ بِلُطْفِكَ الْأَسْبَابُ وَ جَرَى بِقَدْرَتِكَ الْقَضَاءُ وَ مَضَتْ عَلَى إِرَادَتِكَ الْأَشْيَاءُ. فَهِيَ بِمَشِيَّتِكَ دُونَ قَوْلِكَ مُؤْتَمِرَةٌ وَ بِإِرَادَتِكَ دُونَ نَهْيِكَ مُنْزَجِرَةٌ. أَنْتَ الْمَدْعُوُّ لِلْمُهَيَّمَاتِ وَ أَنْتَ الْمَفْزَعُ فِي الْمُلِمَّاتِ، لَا يَنْدَفِعُ مِنْهَا إِلَّا مَا دَفَعْتَ وَ لَا يَنْكَشِفُ مِنْهَا إِلَّا مَا كَشَفْتَ»^۸؛ دشواری‌ها در برابر قدرتت آسان گردد و وسایل زندگی و اسباب حیات، به لطف فراهم آید و فرمان و حکم به نیرویت جریان یابد؛ و همه چیز بر اساس اراده‌ات می‌گذرد پس همه موجودات به خواست تو بی آن‌که فرمان کلامی دهی، فرمان برند و به اراده‌ات، بی آن‌که با گفتار نهی کنی از کار باز ایستند. تنها تو را در دشواری‌ها می‌خوانند و در بلاهای سخت و دشوار، تنها تو پناهگاهی. بلاهای سخت و دشوار از انسان دور نمی‌شود، مگر آنچه را که تو دور کنی و از گره‌های رنج‌آور،

چیزی گشوده نمی‌شود، مگر آنچه را تو بگشایی.

۳. باور به ضعف انسان در برابر خدا

نوع نگاه توحید محور چنین است که در مواجهه با مشکلاتی نظیر کرونا واقعیت‌نگر است و عقلانیتی که اسلام به آن دعوت نموده و از مواهب الهی برای زندگی فردی و اجتماعی برشمرده است را در شناخت مشکلات به کار می‌گیرد. بر این اساس مقام معظم رهبری با نگاه واقعی به مسأله کرونا تأکید دارند که مسأله کرونا را نباید کوچک شمرد؛ و نه آنکه دچار بزرگ انگاری گردید که در این صورت عامل ایجاد یأس و ناامیدی است. اما از دیگر سو پدیده کرونا می‌تواند اوج ضعف انسان در برابر خدای سبحان را نشان دهد. این حوادث انسان را متوجه ضعف‌های خودش می‌کند؛ چه ضعف‌های طبیعی خودمان، که انسان بداند جای مغرور شدن نیست. ما همه ضعیف هستیم، آسیب‌پذیر هستیم، و چه ضعف‌هایی که در مواجهه با حوادث، انسان به طور قهری دچار آن می‌شود... ضعف‌های خودمان را بشناسیم؛ انسان از غرور و غفلت خارج بشود، متوجه خدا گردد.^۹

۴. صبوری اندیشمندانه

یکی دیگر از مصادیق توحید محوری در مواجهه با کرونا توجه به دستور حضرت حق در برابر ابتلائات دنیایی است. بر پایه آیاتی، پیامبر مأمور به بشارت دهی به صابرائی است که در ابتلائات صبوری می‌ورزند. در هندسه آیات قرآنی، شرور یکی از عوامل جزع و فزع انسان آزند است «إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا»^{۱۰}؛ در حقیقت انسان آزند و کم طاقت آفریده شده است، هنگامی که بدی به او رسد بی‌تابی می‌کند. اما در مقابل صابران کسانی هستند که همه چیز را از آن خدا می‌دانند. از این رو پس از ابتلاء به «نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرَاتِ» و هنگام مصیبت می‌گویند «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^{۱۱}. مراد از گفتن (إِنَّا لِلَّهِ)، صرف تلفظ به این الفاظ و بدون توجه به معنای آن نیست و حتی با گفتن و صرف توجه به معنا هم نیست بلکه باید به حقیقت معنایش ایمان داشت؛ به اینکه آدمی مملوک خداست و مالکیت خدا به حقیقت ملک است و این که دوباره بازگشتش به سوی مالکش می‌باشد. اینجاست که بهترین صبر تحقق پیدا می‌کند، صبری که ریشه و منشا هر جزع و تأسفی را در دل می‌سوزاند و قطع می‌کند، و چرک غفلت را از صفحه دل می‌شوید.^{۱۲} مقام معظم رهبری با استناد به بشارتی که خدای سبحان به صابران می‌دهد چگونگی صبر در مقابل پدیده کرونا را اینگونه بیان فرموده است: «خداوند می‌فرماید: «وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ»؛ اینجا هم صبر لازم است. صبر در اینجا یعنی کار درست و عاقلانه انجام دادن»^{۱۳}.

در این صورت است که صابران لیاقت رحمت خاص الهی را می‌یابند و خدای سبحان بر ایشان صلوات می‌فرستد: «أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ»^{۱۴}.

۵. تجلی تعاون اسلامی در جامعه

از مصادیق توحید محوری بروز روحیه ایثار و فداکاری در مواجهه با مسأله کروناست. جامعه اسلامی بر پایه اعتقادات و تعالیم رهبران الهی همواره در تحقق تعاونی که اسلام به آن سفارش کرده، کوشاست. مقام معظم رهبری تجلی تعاون اسلامی در مواجهه با کرونا را تبدیل کردن تهدید کرونا به فرصت دانسته و از آن به عنوان

رزمایشی عمومی یاد کرده و در این باره فرمودند: تجربیاتی که ما در این زمینه به دست می‌آوریم و فعالیتی که مردم و دستگاه‌ها می‌کنند و در واقع یک رزمایش عمومی در این زمینه انجام می‌گیرد، این می‌تواند یک دستاورد باشد. اگر این دستاوردها را داشته باشیم، بلا برای ما تبدیل به نعمت و تهدید تبدیل به فرصت می‌شود؛ که خوشبختانه شنیدم در مردم هم از این قبیل همکاری‌ها و محبت‌ها زیاد هست. فرض بفرمایید که دکان‌دار بیرون دکانش در خیابان، شیر آب و وسایل شوینده گذاشته که رهگذرها اگر مایلند بیایند آنجا دست خود را صابون بزنند - من باب مثال - خب این‌ها خیلی با اهمیت است. یا فلان پرستار، عروسی خودش را عقب انداخته برای این که بتواند به این کار برسد؛ یا بعضی‌ها کمک‌های مالی مثلاً در مجموع می‌کنند؛ این‌ها بسیار کارهای خوبی است. این در واقع یک رزمایش عمومی مردمی و دستگاه‌های ذی‌ربط است»^{۱۵}.

از نشانه‌های تعاون اسلامی بروز فداکاری‌های چشمگیر مردمی است. مقام معظم رهبری با اشاره به این مهم فرموده است: «در قضیه این بیماری اخیر، [یعنی] کرونا، فداکاری‌ها به قدری چشمگیر بود که افرادی را که خارج از این کشور هم هستند به تحسین وادار کرد؛ در درجه اول مجموعه‌های درمانی؛ پزشکان، پرستاران، بهیاران، مدیران، کارکنان حول و حوش بیمارستان‌ها. در کنار این‌ها مجموعه‌های مردمی داوطلب، دانشجویان، طلبان، بسیجی‌ها و عناصر گوناگون که رفتند در خدمت درمان و پرستاری از این بیماران قرار گرفتند، به یاری درمان‌کنندگان رفتند؛ همه این‌ها مایه عزت و آبرو است. مجموعه‌های پشتیبانی، کسانی که کارخانه‌های خود، حتی بعضی خانه‌های خودشان را در اختیار تولید وسایل و امکانات مورد نیاز مثل دستکش یا ماسک و از این قبیل برای بیماران یا برای عامه و آحاد مردم قرار دادند. مجموعه‌های خدماتی، مثل کسانی که رفتند درون خیابان‌ها برای ضدعفونی کردن خیابان یا حتی نقاطی که مردم به آن‌ها مراجعه می‌کنند. یا مجموعه‌هایی مثل جوان‌هایی که تصمیم گرفتند به افراد مسن کمک کنند، در خانه‌های آن‌ها بروند، خریدهای آن‌ها را انجام بدهند. یا آن‌هایی که اجناسی را تهیه کردند و مجانی به مردم دادند؛ دستکش مجانی، ماسک مجانی. بعضی به کسبه مشکل‌دار کمک کردند؛ اجاره نگرفتند، طلبکاری‌های خودشان را به تأخیر انداختند و از این قبیل خدماتی که انجام گرفت. این‌ها آن زیبایی‌هایی است که در خلال حوادث سخت خودش را نشان می‌دهد؛ ملت ایران، فضایل خودش را در این مجموعه‌ها و این کارهایی که من به اندکی از آن‌ها اشاره کردم نشان داد. من قلباً و صمیمانه از همه کسانی که اشاره کرده و نام بردم تشکر می‌کنم و مژده می‌دهم که پاداش الهی در انتظار آن‌هاست؛ چه پاداش دنیوی و چه اخروی»^{۱۶}.

۶. فقط از خدا کمک خواستن

از مصادیق توحید محوری در مواجهه با مشکلات، کمک خواستن از خدای سبحان است. بر همین اساس از سفارشات مقام معظم رهبری در مسأله کرونا توجه خالصانه به درگاه الهی و تضرع و دعاست. ایشان در این باره تأکید دارند که فقط به در خانه خدا باید رفت؛ در خانه «دیگری» برویم، ناامید بر می‌گردیم؛ دست به طرف «دیگری» غیر از خدا دراز کنیم، دستمان تهی بر خواهد گشت»^{۱۷}.

ایشان در جایی دیگر با استناد به آیات قرآنی به مسأله دعا و توجه به درگاه الهی اشاره نموده و می‌فرماید: «توسلات و توجهات به پروردگار و درخواست کمک الهی امر لازمی است و قرآن کریم به ما دستور می‌دهد: «قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ»^{۱۸}؛ در جای دیگری: «وَ أَنْبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَ اسْلِمُوا لَهُ»^{۱۹}؛ در جای دیگر: «وَ اذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرَّعًا وَ خِيفَةً»^{۲۰}؛ و موارد متعددی که ما را دستور می‌دهند در مقابل حوادث گوناگون

دست توسل به سوی خدای متعال دراز کنیم»^{۲۱}.

بر همین اساس مقام معظم رهبری به خواندن ادعیه‌ای نظیر دعای هفتم صحیفه سجادیه که از دعاهای امام سجاده (ع) در حوادث غم‌انگیز یا پیش‌آمدهای ناگوار است سفارش فرموده است.

انسان با دقت در مفاهیم والای چنین ادعیه‌ای می‌تواند توحید محوری را در زندگی خویش تقویت سازد. در فرهنگ امام سجاده (ع) است که می‌آموزیم خدای را چگونه بخوانیم و بگوییم: «أَنْتَ الْمَدْعُوُّ لِلْمُهَمَّاتِ وَ أَنْتَ الْمَفْرَعُ فِي الْمَلِمَاتِ، لَا يَنْدَفِعُ مِنْهَا إِلَّا مَا دَفَعْتُوْا لَا يَنْكَشِفُ مِنْهَا إِلَّا مَا كَشَفْتُمْ» تنها تو را در دشواری‌ها می‌خوانند و در بلاهای سخت و دشوار، تنها تو پناهگاهی. بلاهای سخت و دشوار از انسان دور نمی‌شود، مگر آنچه را که تو دور کنی و از گره‌های رنج‌آور، چیزی گشوده نمی‌شود، مگر آنچه را تو بگشایی.^{۲۲}

در چنین مکتبی است که انسان فقط از خدا طلب یاری می‌کند و خدای را چنین می‌خواند: «وَ افْتَحْ لِي يَا رَبِّ بَابَ الْفَرَجِ بِطَوْلِكَ اَكْسِرْ عَنِّي سُلْطَانَ الْهَمِّ بِحَوْلِكَ وَ اَنْلِنِي حُسْنَ النَّظْرِ فِيمَا سَكَوْتُ وَ اَذِقْنِي حَلَاوَةَ الصَّنْعِ فِيمَا سَأَلْتُ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَ فَرَجاً هَنِئِئاً وَ اجْعَلْ لِي مِنْ عِنْدِكَ مَخْرَجاً وَحِيّاً» پس بر محمد و آلش درود فرست، ای پروردگارم! به توان و توانایی‌ات در گشایش و فرج را به روی من باز کن و به چاره‌سازیات، تسلط غم و اندوه را از من بشکن و مرا در موردی که از آن شکایت دارم به تأمل و تدبیر نیک برسان؛ و در آنچه از تو درخواست می‌کنم، شیرینی اجابت را بچشان و از جانب خودت، رحمت و گشایشی گوارا به من ببخش و برای من از نزد خود، راه نجاتی سریع قرار بده»^{۲۳}.

پی‌نوشت‌ها:

۱. مجادله: ۴.
۲. ممتحنه: ۶.
۳. عنکبوت: ۲.
۴. طباطبایی، المیزان، ج ۱۶، ص ۹۹.
۵. سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران ۹۹/۰۱/۱.
۶. پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۹.
۷. همان.
۸. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۵۲۷>
۹. صحیفه سجادیه، دعای هفتم.
۱۰. پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۹ شمسی.
۱۱. معارج: ۱۹ و ۲۰.
۱۲. بقره: ۱۵۶.
۱۳. طباطبایی، المیزان، ج ۱، ص ۳۵۳.
۱۴. سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران ۹۹/۰۱/۳.
۱۵. بقره: ۱۵۷.
۱۶. بیانات پس از کاشت نهال در آستانه روز درختکاری ۹۸/۱۲/۱۳.
۱۷. پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۹ شمسی.
۱۸. پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۱۳۹۹ شمسی.
۱۹. فرقان: ۷۷.
۲۰. زمر: ۵۴.
۲۱. اعراف: ۲۰۶.
۲۲. بیانات پس از کاشت نهال در آستانه روز درختکاری ۹۸/۱۲/۱۳.
۲۳. صحیفه سجادیه، دعای هفتم.
۲۴. همان.